

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: «Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi»

FƏNN: «İnsan hüquqları»

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU. «Korrupsiyaya qarşı mübarizə. Polis fəaliyyətində insan hüquqlarının qorunması, bu sahədə DİN-in və Beynəlxalq normativ hüquqi aktların tələbləri»

Tərtib etdilər: Kafedranın baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı **Zaur Bağırov**

Kafedranın baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı **Mahir Xalıqov**

Mühazirə kafedranın iclasında təhlil olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № _____ «____» _____ 2020-ci il

MÖVZU. « Korrupsiyaya qarşı mübarizə. Polis fəaliyyətində insan hüquqlarının qorunması, bu sahədə DİN-in və Beynəlxalq normativ hüquqi aktların tələbləri »

P L A N

GİRİŞ

1. Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə dövlət proqramları və beynəlxalq standartlar.
2. Polisin fəaliyyətində insan hüquqlarının qorunması ilə bağlı beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqi əsaslar.

NƏTİCƏ

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. İnsan hüquqları. Dərs vəsaiti. Bakı-2007.
2. İnsan hüquqları və polis. Dərs vəsaiti, Bakı-2002.
3. İnsan hüquqları və Hüquq-mühafizə orqanları. BMT-1997.
4. İnsan hüquqları. Dərslik. E.Lukaşev. (Tərcümə) Bakı-2003.
5. Beynəlxalq hüquq. Dərslik. L.Hüseynov. Bakı-2000.
6. İnsan hüquqları və polis. 100 sual və cavab. Bakı-1999.
7. İnsan hüquqları haqqında Beynəlxalq Bill. BMT-1997.

GİRİŞ

Korrupsiya sosial hadisədir. O, şəxsi mənfəətini əsas tutaraq varlanmaq məqsədilə vəzifəli şəxslər tərəfindən qulluq mövqeyindən sui-istifadə etməklə xarakterizə olunan və nəticə etibarilə dövlət hakimiyyətinin idarəetmə sistemini iflic vəziyyətinə salan ictimai həyatın ən arzuolunmaz və təhlükəli formasıdır.

Yeni iqtisadi münasibətlərə - bazar iqtisadiyyatına keçid mərhələsində korrupsiya öz miqyası ilə diqqəti cəlb edir. O, iqtisadiyyata əhəmiyyətli dərəcədə ziyan vurur. Hökumət səviyyəsində qəbul edilmiş qərarların səmərəsini və vətəndaşların dövlət hakimiyyətinə olan etimadını zəiflədir, ictimai əxlaqı korlayır, sosial ədalət prinsipinin pozulmasına və məhkəmə sistemində qanunsuz qərarların qəbul edilməsinə, ictimai həyatın və dövlət həyatının bütün sahələrində (təhsil, mədəniyyət, ordu, elm, incəsənət, siyasət və s.) özbaşınalığın baş almasına və "ağ yaxalıqların" öz mənəviyyəti və ləyaqətləri ilə alver etmək "xəstəliyinin" adı əxlaq norması kimi ictimai şüura təlqin etdirilməsinə səbəb olur. Bütün bunlar öz növbəsində dövlətin daxili və xarici siyasətinə öz mənfi təsirini göstərməyə bilməz.

Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixdə imzalanmış olduğu "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" 1999-cu il 27 yanvar tarixli Konvensiyada qeyd edilir ki, korrupsiya qanunun aliliyinə, demokratiyaya və insan hüquqlarına təhlükə yaradır, səmərəli dövlət idarəçiliyini sarsıdır, bərabərlik və sosial-ədalət prinsiplərini pozur, rəqabət üçün şəraiti təhrif edir, iqtisadi inkişafı çətinləşdirir, demokratik təsisatların sabitliyinə və cəmiyyətin mənəvi dəyərlərinə təhlükə yaradır.

Zəmanəsinin məşhur siyasi xadimi Nikkolo Makiavelli korrupsiyanı əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsi çətin, lakin müalicəsi asan olan, bir müddət sonra isə müəyyənləşdirilməsi asan, lakin müalicəsi mümkün olmayan xəstəliyə bənzətmişdir.

SUAL 1. Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə dövlət proqramları və beynəlxalq standartlar.

Korrupsiya (latınca-korruptio) satın alınmaq, ictimai və siyasi xadimlərin, dövlət məmurlarının və ya vəzifəli şəxslərin satın alınması və ya satılması deməkdir.

Korrupsiya insan və vətəndaşların hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsinə ciddi maneçilik törədir, xalqın dövlətə etimadını azaldır, hüquqi dövlət quruculuğuna ciddi əngəllər törədir. Korrupsiya-dövlət funksiyasını yerinə yetirən, dövlət vəzifəsi tutan məmurların öz səlahiyyət mövqeyindən istifadə edərək, qanunda nəzərdə tutulmamış maddi nemətləri qəbul etməsi, vəzifə xəyanəti etməsi, həmçinin ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən yüksək vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır.

Ölkəmizdə antikorrupsiya siyasətinin səmərəli həyata keçirilməsi üçün bu sahədə beynəlxalq norma və standartlar nəzərə alınmaqla bir çox qanunvericilik və institusional tədbirlər görülmüşdür. Bununla əlaqədar mühüm əhəmiyyət kəsb edən və daha çox praktiki faydası ilə seçilən tədbirlərdən biri də korrupsiya ilə mübarizə üzrə milli fəaliyyət proqramlarının, milli strategiyaların və digər konseptual, preventiv xarakterli sənədlərin qəbul edilməsi və icrasıdır. Azərbaycan Respublikasında qeyd olunan istiqamətdə hələ 90-cı ilin sonlarında milli strateji hədəflər müəyyən edilərək konkret sənədlər qəbul olunmuşdur. Respublikamızda cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində Ümumilli lider Heydər Əliyev tərəfindən atılan ilk mühüm addım 1994-cü il avqustun 9-da imzalanan "Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında" fərmanı oldu. Fərmanda cinayətkarlığa qarşı mübarizə tədbirləri və bu sahədə hüquq-mühafizə orqanlarının qarşısına qoyulan tələblər göstərilmişdir. Həmçinin, fərmanla yaradılmış və hazırda Daxili İşlər Nazirliyinin strukturuna daxil olan Baş Mütəşəkkil Cinayətkarlıqla Mübarizə İdarəsi bu gün cinayətkarlığa qarşı uğurla mübarizə aparan orqanlardan biridir. Heydər Əliyevin gərgin əməyi və tükənməz səyləri ilə respublikada mövcud olan

cinayətkarlığın qarşısı alındı, terror-təxribat dəstələri zərərsizləşdirildi, törədilmiş bir çox ağır cinayət hadisələrinin üstü açıldı və cinayət törədən şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb edildi. Qeyd edilməlidir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində Azərbaycan Respublikasının strateji kursunun əsasları hüquqi dövlətimizin qurucusu ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə ikinci dəfə gəlişindən sonra müəyyən edilmiş, onun reallaşdırılmasına başlanmış, inkişaf etdirilmiş və mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir. Ümumiyyətlə, korrupsiya ilə mübarizə üzrə milli fəaliyyət proqramları dövlətin bu sahədə problemlərin qarşısının alınmasına, strateji hədəflərin müəyyən olunmasına, həmin məsələlərə konseptual yanaşmaların ortaya qoyulmasına yönəlməklə, xüsusilə müasir dövrümüz üçün daha aktual olan açıq hökumət prinsiplərinin, şəffaflığın və korrupsiya ilə mübarizə tədbirlərinin daha effektiv şəkildə həyata keçirilməsinə dəstək xarakteri daşıyır, bu istiqamətdə konkret tapşırıqların və qarşıya qoyulan vəzifələrin icrasını təmin edir. Antikorrupsiya tədbirlərinin dövlətin bütün sahələrini – siyasi, iqtisadi, hüquqi və digər sahələri əhatə etməsi, o cümlədən dövlət idarəçiliyində şəffaflığın artırılmasına, sahibkarlığın inkişafına, biznes mühitinin normal təmin olunmasına və s. xidmət edən belə sənədlər bir çox dünya ölkələrinin təcrübəsində və beynəlxalq hüquqda da mövcuddur. Bu kontekstdə fundamental proqramlardan biri olan BMT-nin “Korrupsiya əleyhinə Qlobal Proqramı”nı misal göstərə bilərik. Həmin sənəddə qeyd olunur ki, korrupsiya iqtisadi, siyasi, sosial, hüquqi, inzibati və mədəni səbəblərlə əlaqədardır. Əlbəttə, bütün sahələri əhatə edə biləcək proqramın qəbul və icra edilməsi isə bu istiqamətdə bütün səylərin koordinasiya olunmasına və mümkün olan nəticənin əldə olunmasına səbəb ola biləcək başlıca amildir. BMT ekspertlərinin fikrincə, effektiv antikorrupsiya proqramları biznes və iqtisadiyyat mühitində korrupsiyanın qarşısının alınması üçün möhkəm əsaslarını təmin edir. Həqiqətən də son illərin təcrübəsi göstərir ki, milli fəaliyyət proqramları hökumətlərin antikorrupsiya siyasətinin həyata keçirilməsində ən önəmli vasitələrdən biri kimi, daha çox bu sahəyə cavabdeh

olan dövlət qurumlarının fəaliyyətinin koordinasiyası və etik prinsiplərin gözlənilməsi, habelə maarifləndirmə işlərinin aparılması ilə uğur qazanmışdır.

Müasir beynəlxalq hüququn inkişaf dinamikasına və antikorrupsiya üzrə beynəlxalq təcrübənin təhlilinə əsasən söyləmək mümkündür ki, qlobal dünyada korrupsiyaya qarşı mübarizə tendensiyası yalnız cinayət-hüquqi vasitələrlə deyil, eyni zamanda korrupsiyaya şərait yaradan halların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması məqsədi ilə müvafiq milli fəaliyyət proqramlarının qəbulu, profilaktik və qabaqlayıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə aparılan mübarizə daha effektiv şəkildə özünü doğruldur. BMT inkişaf etməkdə olan dövlətlərə onların antikorrupsiya proqramlarının təkmilləşdirilməsi üçün razılaşdırılmış çərçivədə dəstək göstərir. Bu dəstək əsasən texniki yardımların göstərilməsi və məlumat mübadiləsi yolu ilə aparılır. Buraya dövlətlərin antikorrupsiya strategiyalarının planlaşdırılması və inkişaf etdirilməsi, antikorrupsiya üzrə səlahiyyətli orqanların əməkdaşlarına treyninqlərin keçirilməsi daxil edilir. Əlbəttə, korrupsiyanın qarşısının alınmasında milli qanunların, o cümlədən cinayət qanunvericiliyinin rolu inkaredilməzdir. Ümumiyyətlə qeyd etmək lazımdır ki, antikorrupsiya sahəsində milli fəaliyyət proqramı və planları çərçivəsində tənzimlənmə prosesi respublikamızda 1990-cı illərin ortalarından başlanmışdır. Bu dövrdən Azərbaycan hökuməti korrupsiyaya qarşı mübarizə məsələlərinə xüsusi diqqət yetirmiş və bu istiqamətdə müsbət nəticələrə nail olmuşdur. Belə ki, 1993-cü Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev hüquq qaydalarını möhkəmlətməklə, məmurların məsuliyyətini yüksəltməklə, ictimai və hüquqi nəzarəti artırmaqla, sosial problemləri həll etmək istiqamətində həyata keçirdiyi tədbirlərlə korrupsiyanı doğuran elementlərin qarşısını almağa başlamış, korrupsiyanı təhlükəli sosial bəla adlandırmaqla ona qarşı ümumxalq mübarizəsi elan etmişdir. Respublikamızda iqtisadi, sosial, maliyyə-bank, ədalət mühakiməsi, hüquq-mühafizə və digər sahələrdə islahatlar aparılmış, qanunvericilik bazası təkmilləşdirilmiş, özəlləşdirmə, banklar, dövlət qulluğu, yerli özünüidarə, dövlət satınalmaları ilə əlaqədar yeni qanunlar, məcəllələr, "Azərbaycan Respublikasında dövlət

əmlakının özəlləşdirilməsinin II Dövlət Proqramı”, “Yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı”, “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” və digər sənədlər qəbul edilmişdir. Qeyd olunan sənədlər ölkədə iqtisadi-siyasi islahatların yeni mərhələsinə təkan vermiş və korrupsiyaya qarşı mübarizə üçün iqtisadi-hüquqi zəmin yaratmışdır. Bu mübarizənin səmərəliliyinə nail olmaq üçün zəruri təsisatlar yaradılmış, qanunlar və proqramlar qəbul edilmişdir. 2000-ci il iyunun 8-də “Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında” Prezident fərmanı imzalanmış, həmin sənəddə ölkəmizin antikorrupsiya üzrə strateji kursu müəyyən edilmiş, respublikamız insan hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində 40-dan çox beynəlxalq konvensiyaya qoşulmuşdur. Həmin kursa əsasən Azərbaycan Respublikası korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə bağlı bir neçə beynəlxalq sənədə, o cümlədən Avropa Şurasının “Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında”, “Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında” və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” konvensiyalarına, həmçinin “Korrupsiyaya qarşı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Konvensiyası”na qoşulmuşdur. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, 2004-cü il yanvarın 13-də “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmiş, 2004-cü il martın 3-də “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı imzalanmışdır. Hazırda respublikamızda korrupsiya ilə mübarizə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin birbaşa rəhbərliyi ilə daha qətiyyətlə aparılır. Antikorrupsiya tədbirlərinin səmərəliliyinə nail olmaq məqsədilə müvafiq proqram və fəaliyyət proqramlarının qəbulu və icrası praktikasına da davam etdirilir. “Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya” və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Fəaliyyət Planı qəbul edilib. **Belə ki, korrupsiyaya qarşı mübarizədə şahidlərin və cinayət təqibini həyata keçirən orqanlarla əməkdaşlıq edən şəxslərin müdafiəsinin təkmilləşdirilməsi üzrə əlavə tədbirlərin müəyyən**

edilməsi DİN-in qarşısında qoyulan tələblər kimi göstərilmişdir. “Milli Strategiya”dan aydın görünür ki, həyata keçiriləcək mübarizə tədbirləri iqtisadi inkişafa, sosial rifaha, hüququn aliliyinə, şəffaflığın təmin olunmasına, insan amilinə xidmətə yönəlib. Prezidentin 3 sentyabr 2004-cü il tarixli Sərəncamı ilə “Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Dövlət Proqramı” qəbul edilmişdir. Proqramın əsas məqsədi korrupsiyaya qarşı mübarizəni daha səmərəli həyata keçirmək üçün vahid sistem çərçivəsində kompleks tədbirləri təmin etməkdir. Bunlar qanunvericiliyə dəyişikliklər, instusional islahatlar (Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyanın və yeni daxili nəzarət qurumlarının yaradılması və s.), Hüquq-mühafizə orqanları və məhkəmə sistemində aid islahatlar (hakimlərin seçilməsi, hakimlərin toxunulmazlığı, hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının əmək haqlarının artırılması və s.), iqtisadi islahatlar, maarifləndirilmə və qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq idi. Qeyd edilməlidir ki, artıq respublikamızda korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində zəruri qanunvericilik və institusional baza yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 iyul tarixli 2292 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya” ölkəmizdə şəffaflığın təmin olunması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə həyata keçirilən tədbirlərin ardıcıl xarakter daşdığına bir daha təsdiqləyir. Milli Strategiyada göstərilən tədbirlər aşağıdakılardır:

1. Korrupsiya hüquqpozmalmasına qarşı mübarizədə cinayət təqibini həyata keçirən orqanlar arasında əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi;

2. Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının korrupsiyaya qarşı mübarizədə peşəkarlığının artırılması;

3. Korrupsiya cinayətlərinin aşkar edilməsi məqsədilə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin gücləndirilməsi.

Şəffaflığın təmin edilməsi, ictimaiyyətin dövlət orqanlarının qərarları haqqında daha çox məlumata malik olması, dövlət orqanlarına ictimai etimadın güclənməsi və onların məsuliyyətinin daha da artırılması kimi səciyyəyəndirilir. Şəffaflıq dövlət orqanlarının hesabatlılığının və məsuliyyətinin daha da

artmasına, onların fəaliyyətinin daha səmərəli şəkildə təhlil edilməsinə və qiymətləndirilməsinə xidmət edir. Əlbəttə, korrupsiya ilə mübarizə məsələsi ilk növbədə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, eyni zamanda dövlətin, dövlət strukturlarının yetkin və monolit inkişafına xidmət etməklə bu istiqamətlərdə neqativ təzahürlərin qarşısının alınmasına kömək edir. Bu mənada xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, milli fəaliyyət proqramları daha çox bu hüquq pozuntusunun profilaktikasını həyata keçirir, onun qarşısının alınması ilə bağlı detalları özündə əks etdirir. Bu siyasət ölkəmiz üçün artıq ənənəvi xarakter almış və bütün dünyada bu tədbirlərə maraq artmışdır. Bu sahədə ölkəmiz qarşısında duran ilkin həlli vacib olan problemlər hüquqi şəxslər barəsində cinayət-hüquqi tədbirlərin tətbiqi qaydalarına dair qanun layihələrinin hazırlanması, korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində hakimlərin toxunulmazlıq hüququnun məhdudlaşdırılması, korrupsiyaya qarşı mübarizədə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin səmərəliliyinin artırılması, korrupsiya cinayətləri üzrə istintaq sövdələşməsinin cinayət-prosessual qanunvericiliyinə daxil edilməsi üzrə təkliflərin hazırlanması, habelə korrupsiyaya qarşı mübarizədə şahidlərin və cinayət təqibini həyata keçirən orqanlarla əməkdaşlıq edən şəxslərin müdafiəsinin təkmilləşdirilməsi üzrə əlavə tədbirlərin müəyyən edilməsi ilə bağlıdır. İcrası müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına həvalə olunmuş bu məsələlər korrupsiyanın aradan qaldırılması istiqamətində həm qanunvericilik, həm də institusional mexanizmlərin təkmilləşdirilməsinə xidmət edən müddəalardır. Yuxarıdakı sənədlərin təhlilində də gördük ki, İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramında nəzərdə tutulan bu müddəa 2012- ci ildə ölkə başçısının müvafiq sərəncamları ilə reallaşdırılmışdır. Fəaliyyət Proqramının beynəlxalq insan hüquqları standartları prizmasından daha bir üstünlüyü bundan ibarətdir ki, sənəddə əksər beynəlxalq və beynəlxalq xarakterli cinayətlər, o cümlədən korrupsiya insan hüquq və azadlıqlarına potensial təhlükə kimi qeyd edilərək, onunla mübarizənin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində tədbirlər müəyyən olunmuşdur. Belə ki, Proqramın 4.11-ci bəndində insan hüquq və azadlıqlarına

böyük təhlükə yaradan təcavüz, terrorçuluq, korrupsiya, insan alveri kimi cinayətlərin qarşısının alınması, mədəniyyətlər və dinlərarası dialoqun, eləcə də dini tolerantlığın gücləndirilməsi mövzularında ölkədaxili və beynəlxalq tədbirlərin (dəyirmi masa, seminar, konfrans və s.) davam etdirilməsi qeyd olunur və icrası müvafiq səlahiyyətli qurumlara həvalə edilmişdir. Sürətli sosial-iqtisadi inkişaf dövrünü yaşayan Azərbaycan yuxarıda qeyd olunan milli fəaliyyət proqramlarında nəzərdə tutulan müddəaların reallaşdırılması və bu istiqamətdə tərəqqiyə nail olunması üçün mühüm addımlar atır. Qeyd olunan tədbirlər Azərbaycanın inkişaf modelini izləyən beynəlxalq təşkilatlar və qurumlar tərəfindən də diqqətlə öyrənilir, təqdir olunur. Bunu Azərbaycanla bağlı həmin təşkilatlar Antikorrupsiya qanunvericiliyi və müasir beynəlxalq hüquq tərəfindən açıqlanan hesabatlar, verilən ekspert rəyləri də təsdiqləyir. Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ölkəmizin mövqeyi ondan ibarətdir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə yalnız korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə məsuliyyətə cəlb etməklə deyil, həmçinin korrupsiyaya şərait yaradan halların müəyyən edilməsi, aradan qaldırılması və qabaqlayıcı tədbirlər vasitəsilə həyata keçirilməlidir. İctimai rəyin öyrənilməsi korrupsiyaya şərait yaradan halların müəyyən edilməsi, cəmiyyətin korrupsiya ilə bağlı qarşılaşdığı problemlərin daha yaxından öyrənilməsi, korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi üçün vacib vasitələrdən biridir. Elə bu amili nəzərə alaraq ölkəmizdə 16 yanvar 2014-cü il tarixli "İctimai iştirakçılıq haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun qəbul edilməsi də korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsində və şəffaflığın artırılmasında təqdirəlayiq hal hesab edilməlidir. Beləliklə, korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə milli fəaliyyət proqramlarının bu sahədə hazırda beynəlxalq hüquqda qüvvədə olan və əksər beynəlxalq təşkilatların prioritet hesab etdiyi beynəlxalq standartlar baxımından bir sıra mühüm nəticələri qeyd etmək lazımdır:

1. Korrupsiya ilə mübarizə üzrə beynəlxalq standartları və xarici ölkə təcrübələrini nəzərə alaraq antikorrupsiya tədbirlərinin səmərəli nəticəsinə nail olmaq üçün Azərbaycanda bu məsələyə konseptual və kompleks yanaşma

tələb edilir. Bütün qəbul olunan dövlət proqramlarının məqsədi iqtisadi, siyasi, sosial, hüquqi, inzibati və mədəni sahələri əhatə etməklə, universal mahiyyət kəsb etməli və orada nəzərdə tutulan tədbirlər kompleks səciyyə daşmalıdır.

2. Azərbaycan Respublikasında antikorrupsiya üzrə bütün milli fəaliyyət planlarının hazırlanması vətəndaş cəmiyyəti institutlarının geniş iştirakı ilə həyata keçirilmiş, bu barədə ictimai dinləmə və müzakirələr təşkil edilmiş, onların qəbulu prosesində ictimai rəy nəzərə alınmış, bu sənədlərin hazırlanması prosesində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində bütün əhəmiyyətli beynəlxalq təşəbbüslərdə aktiv iştirak edilmiş, antikorrupsiya üzrə beynəlxalq norma və standartların tələbləri nəzərə alınmışdır.

3. Azərbaycanda 5 sentyabr 2012-ci il tarixli Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər Antikorrupsiya qanunvericiliyi və müasir beynəlxalq hüquq üçün Milli Fəaliyyət Planı və Açıq Hökumətin təşviq edilməsinə dair Milli Fəaliyyət Planı antikorrupsiya üzrə milli qanunvericilik, institusional mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi və şəffaflığın artırılmasını nəzərdə tutan, korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə bağlı əməkdaşlıq və maarifləndirmə məsələlərini də əhatə edən fundamental proqram hesab edilə bilər.

4. Ölkəmizin BMT-nin dəstəyi və Çinin təşəbbüsü ilə 2006-cı ildə yaradılmış Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları Assosiasiyasının həmtəsisçisi olması, Ədliyyə Nazirliyi rəhbərliyinin qurumun vitseprezidenti səviyyəsində təmsil olunması, bu mötəbər təşkilatın işinə, beynəlxalq antikorrupsiya fəaliyyətinə dəyərli töhfələr verilməsi, dövlətimizin Beynəlxalq Antikorrupsiya Akademiyasının nizamnaməsinə xüsusi qanunla qoşularaq Akademiyanın tamhüquqlü üzvü olması Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş korrupsiyaya qarşı beynəlxalq əməkdaşlıq istiqamətində Azərbaycan üçün mühüm əhəmiyyətli hadisə hesab oluna bilər.

5. Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planında korrupsiyanın qarşısının alınmasına, ölkəmizdə şəffaflığın təmin

olunmasına yönəlmiş ən modern vasitələrin öz əksini tapması və müasir beynəlxalq hüquq standartları baxımından, xüsusilə insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, informasiya kommunikasiya texnologiyalarının idarəçiliyə tətbiqi və digər mühüm məsələlər üzrə olduqca əhəmiyyətli müddəaları özündə təsbit etməsi bu proqramın ölkəmizdə beynəlxalq antikorrupsiya standartları baxımından unikal sənədlərdən biri olmasına əsas verir.

6. Bütün proqramlarda bu tendensiya müşahidə olunur ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə təkəcə bu sahədə hüquqpozmalara görə məsuliyyətə cəlb etməklə deyil, həmçinin korrupsiyaya şərait yaradan halların müəyyən edilməsi, aradan qaldırılması və qabaqlayıcı tədbirlər vasitəsilə həyata keçirilməlidir.

SUAL 2. Polisin fəaliyyətində insan hüquqlarının qorunması ilə bağlı beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqi əsaslar.

İnsan hüquqları standartlarının əsas prinsiplərindən biri beynəlxalq insan hüquqları normalarının bütün dövlətlər və onların vəzifəli şəxsləri, o cümlədən hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları üçün məcburi xarakter daşmasıdır. Bundan əlavə Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartları bilmək və onları tətbiq etmək vəzifələrini daşıyırlar.

Hüquq-mühafizə fəaliyyətində insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlar BMT sisteminin bir sıra orqanları tərəfindən qəbul olunmuşdur. Bu orqanlar arasında ən əsası BMT Baş Assambleyası, İnsan hüquqları Komissiyası, BMT-nin Cinayətkarlığın Qarşısının Alınması və Cinayətkarlıqla mübarizə üzrə dövrü Konqreslərdir. İnsan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlar içərisində ümumməcburi müqavilələ yanaşı qeyri-məcburi xarakterli beynəlxalq standartlar da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmin beynəlxalq standartlar hüquqi sistemlərin və mədəniyyətlərin əksəriyyətində mövcud olan dəyərləri ifadə edir. Bu aktların bir xüsusiyyəti də ondan ibarətdir ki, onlar beynəlxalq standartları milli səviyyədə tətbiq etmək istəyən dövlətləri hüquqi əlavələr ilə təmin edirlər. Bəzən ümumməcburi xarakterli müqavilələrdə təsbit olunmuş beynəlxalq standartların dövlətlər tərəfindən şərhində, tətbiqində bira sıra çətinliklər yaranır. Bu problemlər əsas prinsiplər, minimal qaydalar vasitəsi həll edilir. Bunlardan aşağıdakı sənədləri qeyd etmək olar:

1.Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının Davranış Məcəlləsi -BMT-nin Baş Assambleyasının 34/169 sayılı 17 dekabr 1979-cu il qərarına əsasən qəbul olunub. Məcəllədə aşağıdakı müddəalar öz əksini tapmışdır:

1.Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları qanunla onların üzərinə qoyulan bütün vəzifələri yerinə yetirməli, yəni cəmiyyətə xidmət etməli və bütün insanları qanuna zidd əməllərdən qorunmalıdırlar:

a) «Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları» anlayışı seckili və ya təyinatlı olmasından asılı olmayaraq, polis səlahiyyətlərini, xüsusilə tutma və həbs etmə

funksiyalarını həyata keçirən bütün Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarını əhatə edir;

b) "Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları" anlayışı bir sıra ölkələrdə polis səlahiyyətlərini həyata keçirən hərbi və dövlət təhlükəsizliyi qüvvələrinin əməkdaşlarına da şamil edilir;

c) Cəmiyyətə xidmət etmək şəxsi, iqtisadi, sosial və digər fəvqəladə səbəblərindən təçili köməyə ehtiyaçı olan insanlara xidmət etmək deməkdir;

d) Maddədə ifadə olunan «qanunazidd» anlayışı tək cəzayət tərkibli əməlləri deyil, eyni zamanda qanunla qadağan edilmiş inzibati xətalara da əhatə edir.

2. Xidməti vəzifələrini yerinə yetirən hər bir Hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşı insan ləyaqətinə hörmətlə yanaşmalı və onu müdafiə etməli, eyni zamanda bütün insanların insan hüquqlarını təmin etməli və qormalıdır;

a) İnsan hüquqları beynəlxalq və milli hüquq tərəfindən müəyyən olunur və müdafiə edilir. Müvafiq beynəlxalq sənədlərdən aşağıdakıları göstərmək olar:

"İnsan hüquqları haqqında" Ümumi Bəyannamə; "Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Pakt; "Bütün İnsanların işgəncələr və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəzalardan müdafiəsi haqqında" Konvensiya; BMT-nin "İrqi ayrı-seçkilinin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında" Beynəlxalq Konvensiyası; "Apartheid cinayətinin aradan qaldırılması haqqında və onun cəzalandırılması haqqında" Beynəlxalq Konvensiya; "Soyqırım Cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında" Konvensiya; "Məhbuslarla rəftar haqqında" minimal standart qaydaları; "Konsulluq münasibətləri haqqında" Vyana Konvensiyası;

b) Bu maddənin milli təfsiri insan hüquqlarını müəyyən və müdafiə edən regional və milli normaları əhatə edir.

3. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları yalnız ciddi zərurət və xidməti vəzifələrinin icrası üçün tələb olunan həddə güc tətbiq edə bilərlər.

a) Bu maddənin mənası belə başa düşülməlidir ki, Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarına güc tətbiq etmək üçün səlahiyyət verilə bilər. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları müstəsna hallarda bu səlahiyyətlərdən istifadə etməlidirlər. Yəni, cinayətin qarşısını almaq üçün qəti zərurət olduqda; hüquq pozuntuları törədən və ya hüquq pozuntusu törədilməsində şübhəli olan şəxslərin qanuni surətdə həbs edilməsi zamanı. Bu hallardan başqa digər hallarda güc tətbiq edilə bilməz;

b) Milli qanunvericilik bir qayda olaraq Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları tərəfindən gücün tətbiq edilməsini mütənasiblik prinsipinə uyğun olaraq məhdudlaşdırır. Nəzərə alınmalıdır ki, bu müddəanın şərh zamanı belə mütənasiblik haqqında milli prinsiplərə hörmət olunmalıdır. Qanuni məqsədə çatmaq üçün qeyri-mütənasib güc tətbiq edilməsinə səlahiyyət vermək bu maddəni pozmaq kimi qiymətləndirilməlidir;

c) Odlu silahın tətbiq edilməsi müstəsna hal sayılır. Odlu silahın, xüsusilə uşaqlara qarşı tətbiqini istisna etmək üçün bütün səylər göstərilməlidir. Ümumiyyətlə, odlu silah, cinayətdə şübhəli bilinən şəxs silahlı müqavimət göstərdiyi, yaxud digər şəxslərin həyatına real təhlükə yarandığı və cinayətdə şübhəli olan şəxsi yaxalamaq üçün digər tədbirlər kifayət etmədikdə, istisna hal kimi tətbiq edilə bilər. Odlu silahın tətbiq olunduğu hər bir halda bu barədə səlahiyyətli orqanlara dərhal məruzə edilməlidir.

4. Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının istifadəsində olan məxfi xarakterli məlumatlar vəzifələrin icrası və ya ədalət mühakiməsinin ehtiyacları üçün zəruri olduğu hallar istisna edilməklə gizli saxlanılır.

Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları öz vəzifələrinin xarakterinə görə digər şəxslərin şəxsi həyatına aid olan, yaxud onların mənafeələrinə, xüsusilə şərəfinə zərər gətirə bilən məlumatlardan istifadə edirlər. Belə məlumatların qorunması və istifadəsi ehtiyatlı olmağı tələb edir. Yalnız ədalət mühakiməsi və

ya xidməti vəzifələrin icrası üçün zəruri olan hallarda Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları belə məlumatları açıqlaya bilər. Digər məqsədlə bu növ məlumatların açıqlanması qətiyyən yolverilməzdir.

5. Hüquq-mühafizə orqanlarının heç bir əməkdaşı işgəncə və ya amansız, qeyri-insani, alçaldıcı rəftar və ya cəzanı tətbiq edə, onlara təhrik edə və ya laqeyd qala bilməz. Heç bir əməkdaş yuxarıdan verilən əmri, müharibə təhlükəsini və ya müharibə vəziyyətini, milli təhlükəsizliyə hədəni, daxili siyasi qeyri-sabitliyi və ya digər fəvqəladə vəziyyəti işgəncənin və ya digər amansız, qeyri-insani, alçaldıcı rəftarın və ya cəzanın törədilməsinə bəraət kimi qiymətləndirməməlidir:

a) Bu qadağa «Bütün İnsanların işgəncələr və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəzalardan müdafiəsi haqqında» BMTnin Bəyannaməsində təsbit olunmuşdur. Bəyannamədə deyilir: « Belə hərəkətlər insan ləyaqətinə qarşı cinayət olmaqla BMT Nizamnaməsinin məqsədlərinə zidd olan və “İnsan hüquqları haqqında” Ümumi Bəyannamədə və digər beynəlxalq insan hüquqlarına dair sazişlər də təsbit edilmiş insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının pozulması kimi qiymətləndirilir»;

b) Bəyannamədə işgəncələr aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

«...işgəncələr hər hansı bir şəxsdən və ya üçüncü şəxsdən məlumat və ya etiraf əldə etmək, hər hansı əməlin törədilməsinə və ya törədilməsində şübhələnilən əməllərə görə cəzalandırmaq, onu, yaxud onun təhriki ilə başqa şəxsləri qorxutmaq məqsədi ilə rəsmi şəxs tərəfindən, yaxud onun təhriki ilə güclü fiziki və ya əqli ağrı, əzabın qəsdən verilməsi deməkdir;

c) «Qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəzalar» anlayışı Baş Məclis tərəfindən şərh edilməyib. Bu anlayış fiziki və mənəvi zorakılıq kimi başa düşülməlidir.

6. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tutulan şəxslərin sağlamlığının tam qorunmasını təmin etməlidirlər və zəruri hallarda təcili tibbi yardımın təmin edilməsi üçün cavabdehdirlər.

a) «Tibbi yardım» tibb personal tərəfindən həyata keçirilən xidmətlərdir;

b) Hüquq-mühafizə orqanlarına təhkim edilmiş tibb personalının və ya istənilən digər həkimin tutulan şəxs barəsində tibbi xarakterli göstərişləri Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən diqqətlə qarşılmalı və əməl edilməlidir;

c) «Tibbi yardım» hüquq pozuntusu nəticəsində baş vermiş bədbəxt hadisələrdən zərərçəkənlərə də göstərməlidir.

7. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları hər hansı bir korrupsiyada iştirak etməməlidirlər. Onlar korrupsiyaya qarşı qətiyyətli olmalı və belə hərəkətlərə qarşı mübarizə aparmalıdırlar:

a) hər hansı korrupsiya və hakimiyyətdən sui-istifadə faktı hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının peşəsi ilə bir araya sıxmayan hərəkətdir. Hüquq-mühafizə orqanlarının korrupsiya hərəkətinə yol verən hər hansı əməkdaşına qarşı qanunun bütün gücü tətbiq edilməlidir;

b) Korrupsiya anlayışı milli qanunvericiliklə müəyyən edilir. Şəxsin xidməti vəzifələrinin icrası prosesində və ya xidməti vəzifələri ilə bağlı olan hallarda tələb etdiyi və ya aldığı hədiyyələr, vədlər və ya başqa stimulların müqabilində etdiyi, eləcə də edə biləcəyi hər hansı hərəkət və ya hərəkətsizlik korrupsiya adlanır.

8. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları qanunlara və bu Məcəlləyə riayət etməlidirlər. Onlar bütün bacarıqları ilə səy göstərməli, qanunların pozulmasına qarşı qətiyyətli olmalı, belə pozuntuların qarşısını almalıdırlar.

Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları bu Məcəllənin pozulduğunu və ya pozulacağını bildiyi halda bu barədə öz rəisinə, zəruri hallarda isə aidiyyəti üzrə müvafiq dövlət orqanına müraciət etməlidirlər.

a) Milli qanunvericiliyə və təcrübəyə daxil edilən bu Məcəlləyə həmişə riayət olunmalıdır. Milli qanunvericiliyin və təcrübənin müddəaları bu Məcəllənin müddəalarından daha ciddi və sərtdirsə, daha ciddi və sərt müddəalar tətbiq edilməlidir;

b) Bu maddə, bir tərəfdən ictimai təhlükəsizliyin təmini ilə məşğul olan orqanın daxili nizam-intizamının, digər tərəfdən isə əsas insan hüquqlarının pozulması ilə bağlı məsələlərin araşdırılması zəruriliyi arasında tarazlığın təmin edilməsinə yönəlmişdir. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları hüquq pozuntuları barədə əvvəlcə öz rəhbərliyi qarşısında məsələ qaldırmalı və effektiv tədbirlər görülmədiyi halda digər dövlət orqanlarına qanun çərçivəsində məruzə etməlidirlər. Beləliklə, hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları bu Məcəllənin pozulması və ya pozulacağı barədə məruzə edərsə, o, inzibati və ya digər məsuliyyətə cəlb edilməməlidir;

c) «Müvafiq səlahiyyətə malik olan dövlət məmuru və ya orqanı» dedikdə, qanun çərçivəsində təsis olunan hüquq-mühafizə orqanları sistemində həm daxil olan, həm də daxil olmayan qanun pozuntuları ilə bağlı ərizə və şikayətlərə baxmaq səlahiyyəti olan dövlət orqanı başa düşülür;

d) Bir sıra ölkələrdə «C» bəndində göstərilən şikayətin araşdırılması işlərinə mətbuat orqanları müdaxilə edirlər. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları mətbuatdan yalnız sonuncu vasitə kimi, eyni zamanda, bu Məcəllənin 4-cü maddəsinin şərtlərinə əməl etməklə hüquq pozuntuları barədə məlumatları geniş kütlələrə çatdırma bilərlər;

d) Bu Məcəllənin müddəalarına riayət edən hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşı hörmətə, ictimaiyyətin və xidmət etdiyi hüquq-mühafizə orqanlarının dəstəyinə, hüquq mühafizəçisi peşəsinə layiqdir.

Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən güc və odlu silahın tətbiqinin əsas prinsipləri

(27 avqust - 7 sentyabr 1990-cı ildə keçirilmiş “Cinayətkarlığın qarşısının alınması və cinayətkarlığın rəftar üzrə” Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Səkkizinci Konqresində qəbul edilmişdir)

Hüquq-mühafizə orqanlarının işinin böyük əhəmiyyət kəsb edən sosial xidmət olduğunu və bununla da, bu əməkdaşların iş şəraitini təmin etmək və zəruri olduqda təkmilləşdirmək ehtiyacının mövcudluğunu nəzərə alaraq:

- Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının həyatına və təhlükəsizliyinə, bütövlükdə cəmiyyətin sabitliyinə təhlükə kimi sayılmalı olduğunu nəzərə alaraq;
- “İnsan Hüquqları haqqında” Ümumi Bəyannamədə təmin edilmiş və “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktda yenidən təsdiq olunmuş şəxsin yaşamaq, azadlıq və toxunulmazlıq hüququnun müdafiəsində hüquq-mühafizə orqanlarının həyatı rolunu nəzərə alaraq;
- Məhbuslarla rəftarın “Minimal Standart Qaydaları”nda həbsxana əməkdaşlarının öz vəzifələrinin icrası zamanı gücün tətbiq edilməsi hallarının müəyyən olunmasını nəzərə alaraq;
- Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının Davranış Məcəlləsinin 3-cü maddəsində hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının yalnız qəti zərurət hallarında və onların vəzifələrinin icrası üçün tələb olunan dərəcədə güc tətbiq edə bilməsi barədə müddəanı nəzərə alaraq;
- İtaliyanın Ravenna şəhərində keçirilmiş “Cinayətkarlığın qarşısının alınması və cinayətkarlarla rəftar üzrə” Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Yeddinci Konqresinin hazırlıq görüşündə hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları tərəfindən gücün və odlu silahın tətbiqinin məhdudlaşdırılması üzrə sonrakı işdə müzakirə olunmalı elementlər barədə razılığa gəlinməsinə nəzərə alaraq;
- Yeddinci Konqresin 14-cü qətnaməsində hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən gücün və odlu silahın tətbiqinin insan hüquqlarına hörmətinə uyğun olmasının xüsusilə qeyd edilməsini nəzərə alaraq;
- İqtisadi və Sosial Şuranın 1986-cı il 21 may tarixli 1986/10 sayılı qətnaməsinin XI bölməsində üzv dövlətləri Məcəllənin hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən gücün və odlu silahın tətbiqi ilə əlaqələndirilməsinə xüsusi diqqətin yetirilməsinə dəvət edilməsini, həmçinin Baş Məclisin 1986-cı il 4 dekabr tarixli 41/149 sayılı qətnaməsində şuranın bu tövsiyəsini dəstəkləməsinə nəzərə alaraq;
- Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının şəxsi toxunulmazlığı ilə

əlaqədar ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində, yaşamaq, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququnun müdafiəsində onların roluna, ictimai asayişin və sosial sülhün təmin edilməsi üzrə onların məsuliyyətinə, habelə onların hazırlığının təlimi və davranışının vacibliyinə əhəmiyyət verilməsinin uyğun olduğunu nəzərə alaraq üzv dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının lazımi rolunun təmin edilməsi və dəstəklənməsi vəzifələrində kömək etmək üçün hazırlanmış aşağıdakı əsas prinsiplər hökumətlər tərəfindən onların milli qanunvericilik və təcrübə çərçivəsində nəzərə alınmalı və hörmət edilməli, eləcə də hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının, habelə hakimlər, prokurorlar, vəkillər, icra və qanunvericilik hakimiyyətlərinin üzvləri kimi digər şəxslərin və ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmalıdır.

Ümumi müddəalar

1. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən gücün və odlu silahın şəxslərə qarşı tətbiq edilməsi barədə qaydaları və təlimatları qəbul edib həyata keçirir. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları gücün və odlu silahın tətbiqi ilə bağlı etik məsələləri daimi nəzarət altında saxlayır.

2. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları gücün və odlu silahın fərqləndirilmiş tətbiqinə imkan yaratmaq üçün vasitələrin mümkün qədər geniş müxtəlifliyini inkişaf etdirir və hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarını silah və döyüş sursatlarının müxtəlif növləri ilə təchiz edir. Bunlar şəxslərə ölüm və ya xəsarət yetirə biləcək vasitələrin tətbiqini məhdudlaşdırmaq məqsədi ilə müvafiq şəraitdə öldürücü olmayan silahın inkişafını ehtiva edir. Eyni məqsədlərlə, hər hansı növ silahın tətbiqində ehtiyacı azaltmaq məqsədilə hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına qalxan, dəbilqə, zirehli jiletlər və zirehli nəqliyyat vasitələri kimi özünümüdafiə vasitələri ilə təmin edilmək imkanı yaradılır.

3. Kənar şəxslərə xəsarət yetirməsinin təhlükəsini azaltmaq məqsədilə öldürücü olmayan silahın inkişaf etdirilməsi və verilməsi diqqətlə qiymətləndirilməli və belə silahın tətbiqi üzərində ciddi nəzarət həyata

keçirilməlidir.

4. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları öz vəzifələrini yerinə yetirərkən, mümkün olduqda, gücün və odlu silahın tətbiqindən əvvəl qeyri-zorakı vasitələrdən istifadə edirlər. Onlar yalnız digər vasitələr səmərəsiz olduqda, yaxud qoyulan məqsədə nail olmaq perspektivləri olmadıqda gücü və odlu silahı tətbiq edə bilirlər.

5. Gücün və odlu silahın qanuni tətbiqi qaçılmaz olduğu hər bir halda hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları:

- Belə tətbiq zamanı təmkinli olur və cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə mütənasib surətdə hərəkət edir;
- ziyan və xəsarəti minimuma endirir, həmçinin insan həyatına hörmət edir və onu qoruyur;
- xəsarət almış hər bir şəxsə mümkün qədər tez müddətdə köməyin və tibbi yardımın göstərilməsini təmin edir;
- xəsarət almış şəxsin qohumlarının və ya yaxın dostlarının mümkün qədər tez müddətdə xəbərdar olunmasını təmin edir.

6. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən gücün və odlu silahın tətbiqinin xəsarət, yaxud ölümə nəticələnməsi halında onlar 22-ci prinsipə müvafiq olaraq öz rəislərinə dərhal məruzə edir.

7. Hökumətlər hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən əsassız, yaxud sui-istifadə etməklə gücün və odlu silahın tətbiqinin öz qanunlarına əsasən cinayət kimi cəzalandırılmasını təmin edir.

8. Daxili siyasi qeyri-sabitlik, yaxud digər fəvqəladə vəziyyət kimi müstəsna hallar bu prinsiplərin kənarlaşdırılması üçün bəraət qazandıra bilməz.

Xüsusi müddəalar

9. Ölüm və ya ağır xəsarət təhlükəsindən özünü müdafiə, yaxud başqalarının müdafiəsi üçün, insan həyatına ölümcül təhlükə ilə bağlı, xüsusilə ağır cinayətin törədilməsinin qarşısını almaq, belə təhlükəni yaradan və onların

səlahiyyətlərinə müqavimət göstərən şəxsi həbs etmək, yaxud onun qaçışının qarşısını almaq məqsədi ilə və yalnız bu məqsədlərə nail olmaq üçün daha az qəti tədbirlər kifayət olmadığı hallar istisna edilməklə, hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları şəxslərə qarşı odlu silah tətbiq edə bilməz. Hər halda, yalnız insan həyatını müdafiə etmək üçün qəti qaçılmaz olduqda odlu silah qəsdən ölümcül tətbiq edilə bilər.

10. 9-cu prinsipdə nəzərdə tutulmuş hallarda hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları özünü təqdim edir və odlu silahın tətbiqi barədə aydın xəbərdarlıq edərək, belə xəbərdarlığa tabe olmaq üçün vaxtın verilməsi hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarını təhlükə altında qoyduğu, yaxud digər şəxslər üçün ölüm və ya ağır xəsarət təhlükəsi yaratdığı, yaxud hadisənin şəraitində tam uyğun və ya məqsədəmüvafiq olmadığı hallar istisna edilməklə vaxt verir.

11. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən odlu silahın tətbiq edilməsi barədə qayda və təlimatlar:

- hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına odlu silahın gəzdirilməsi səlahiyyətinin verilməsi hallarını müəyyən edən və icazə olunmuş silah və döyüş sursatı növlərini qeyd edən;
- odlu silahın yalnız müvafiq hallarda və lüzumsuz xəsarət yetirilməsinin təhlükəni ən aşağı dərəcəyə endirməklə tətbiqini təmin edən;
- təsadüfi xəsarət yetirən və ya təsadüfi təhlükəni yaradan odlu silah və döyüş sursatını qadağan edən;
- hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının onlara verilmiş odlu silah və döyüş sursatına görə cavabdeh olmasını təmin etmək üçün prosedurlar daxil olmaqla, odlu silah üzrə nəzarəti, onun saxlanması və verilməsini nizama salan;
- zəruri olduqda, odlu silahın tətbiqi barədə xəbərdarlığın verilməsini nəzərdə tutan;
- hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən odlu silah tətbiq olunduğu hər bir halda bu barədə məruzə sistemini nəzərdə tutan prinsipləri ehtiva etməlidir.

Qanunsuz yığıncalar zamanı qaydanın mühafizəsi

12. Hüquqları haqqında” Ümumi Bəyannamədə və “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktda təsbit edilmiş prinsiplərə müvafiq olaraq, hər kəsin qanuni və dinc yığıncalarda iştirak etməyinə yol verilməsini nəzərə alaraq hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları və əməkdaşları razılaşırlar ki, güc və odlu silah yalnız 13 və 14-cü prinsiplərə uyğun tətbiq edilə bilər.

13. Qanunsuz, lakin qeyri-zorakı yığıncaların dağılmasında hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları gücün tətbiqinə yol vermir; yaxud bu mümkün olmadıqda belə, gücü zəruri olan ən aşağı dərəcədə məhdudlaşdırır.

14. Zorakı yığıncaların dağılmasında hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları yalnız daha az təhlükəli vasitələr mümkün olmadıqda və yalnız zəruri olan ən aşağı dərəcədə odlu silahı tətbiq edə bilərlər. 9-cu prinsipdə qeyd olunmuş şərtlər istisna edilməklə, belə hallarda hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları odlu silahı tətbiq edə bilməz.

Həbsxana və ya təcridxanada saxlanılan şəxslərin mühafizəsi

15. Təsisatda təhlükəsizliyin və qaydanın təmin edilməsi üçün qəti zəruri olduğu, yaxud şəxsi təhlükəsizliyə təhlükə yarandığı hallar istisna edilməklə, hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları həbsxana və ya təcridxanada saxlanılan şəxslərə münasibətdə güc tətbiq edə bilməz.

16. Ölüm və ya ağır xəsarət təhlükəsindən özünü müdafiə, yaxud başqalarının müdafiəsi məqsədi ilə, yaxud həbsxana və ya təcridxanada saxlanılan, 9-cu prinsipdə göstərilmiş təhlükəni yaradan şəxsin qaçışının qarşısını almaq üçün qəti zərurət halları istisna edilməklə, hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları həbsxana və təcridxanada saxlanılan şəxslərə münasibətdə odlu silah tətbiq edə bilməz.

17. Əvvəlki prinsiplər həbsxana əməkdaşlarının məhbuslarla rəftarın “Minimal Standart Qaydaları”nda, xüsusilə 33, 34 və 54-cü qaydalarda müəyyən edilmiş hüquqlar, vəzifələr və məsuliyyətlərinə zidd deyildir.

Hazırlıq, təlim və məsləhətvermə

18. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları bütün hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları orqanlarının müvafiq ayırma prosedurlarına əsasən seçilməsini, öz funksiyalarını səmərəli həyata keçirmək üçün onların müvafiq mənəvi, psixoloji və fiziki hazırlığı olmasını, həmçinin daimi və hərtərəfli peşə təliminin alınmasını təmin edir. Onların həmin funksiyalarını yerinə yetirməyə yararlılığı mütəmadi nəzarət altında olmalıdır.

19. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları bütün hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının gücün tətbiqi üzrə müvafiq təcrübədə standartlara müvafiq təlim keçmələrini və yoxlanılmalarını təmin edir. Odlu silahın gəzdirilməsi tələb edilən hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına bunun üçün yalnız onların tətbiqi üzrə xüsusi təlim keçdikdən sonra səlahiyyət verilə bilər.

20. Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının təlimi zamanı hökumətlər və hüquq- mühafizə orqanları polis etikası və insan hüquqları (xüsusilə araşdırma prosesində) məsələlərinə, gücün və odlu silahın tətbiqini məhdudlaşdırılması məqsədi ilə gücün və odlu silahın tətbiqinə alternativlərə, o cümlədən mübahisələrin dinc yolla həll edilməsinə, inandırma, danışıq və vasitəçilik üsullarına, habelə texniki vasitələrə xüsusi diqqət yetirilir. Hüquq-mühafizə orqanları ayrı-ayrı hadisələrlə əlaqədar öz təlim proqramlarına və əməliyyat prosedurlarına yenidən baxır.

21. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları gücün və odlu silahın tətbiqi ilə bağlı vəziyyətlərdə iştirak edən əməkdaşlar üçün sərtlik üzrə məsləhətverməni mümkün hesab edir.

Məruzə və yoxlama prosedurları

22. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları 6 və 11-ci prinsiplərdə göstərilmiş bütün hadisələr ilə əlaqədar səmərəli məruzə və yoxlama

prosedurları yaradır. Həmin prinsiplərə uyğun məruzə edilmiş hadisələr və əlaqədar hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları səmərəli yoxlama prosesinin mümkünlüyünü və müvafiq hallarda müstəqil inzibati, yaxud prokurorluq orqanlarının mühakimə etmək iqtidarında olmasını təmin edir. Ölüm, ağır xəsarət və ya digər ağır nəticələr olduğu halda, inzibati yoxlama və məhkəmə nəzarətinə görə məsuliyyət daşıyan səlahiyyətli orqanlara dərhal ətraflı məruzə göndərir.

23. Gücün və odlu silahın tətbiqi nəticəsində təsir olunmuş şəxslər, yaxud onların qanuni nümayəndələri müstəqil prosesə, o cümlədən məhkəmə prosesinə buraxılır. Həmin şəxslərin ölümü halında bu müddəa müvafiq olaraq onların öhdəsində olanlara tətbiq olunur.

24. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları təmin edir ki, rəislər, onların tabeçiliyində olan hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları tərəfindən gücün və odlu silahın qanunsuz tətbiqinə əl atması barədə bildiyi, yaxud bilməli olduğu, lakin belə tətbiqin qarşısını almaq, saxlamaq və ya bu barədə məruzə etmək üçün səlahiyyətləri çərçivəsində bütün tədbirləri görmədiyi hallarda məsuliyyət daşıyırlar.

25. Hökumətlər və hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının davranış məəcəlləsi və məlum prinsiplərə uyğun olaraq gücü və odlu silahı tətbiq etmək barədə əmri yerinə yetirməmiş, yaxud digər əməkdaş tərəfindən belə tətbiq haqqında məruzə etmiş hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına heç bir cinayət və ya intizam cəzası təyin edilməməsini təmin edir.

26. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına şəxsin ölümü və ya ağır xəsarətlə nəticələnmiş gücün və odlu silahın tətbiqi barədə əmrin qanunsuz olduğunu bildiyi və ona tabe olmamaq üçün ağlabatan imkanlar olduğu halda əmrə tabe olma bəraət qazandırmır. Hər halda, qanunsuz əmri vermiş yuxarı vəzifəli şəxslər, həmçinin, məsuliyyət daşıyır.

Avropa Şurasının Polis haqqında Bəyannaməsi

Hal-hazırda insan hüquqları sahəsində onlarla beynəlxalq müqavilə mövcuddur. Bundan əlavə ayrı-ayrı beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində çoxlu sayda konvensiyalar qəbul olunmuşdur. Hüquq-mühafizə fəaliyyətində insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartların regional səviyyədə qəbulu BMT Nizamnaməsinin 52-ci maddəsinə əsasın həyata keçirilmişdir.

Həmin maddə BMT-nin məqsəd və prinsiplərinə uyğun regional sazişlərin və orqanların yaradılmasını məqsədemüvafiq hesab edir. Bunlardan biri də Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilən «Polis haqqında» Bəyannamədir.

«Polis haqqında» Bəyannamə (PB) 08 may 1979-cu ildə Avropa Şurasının Parlament Assambleyası Tərəfindən qəbul edilmişdir.

Bu Bəyannamə məcburi hüquqi qüvvəyə malik olmasa da, bir çox ölkələrdə polis haqqında qanunların hazırlanmasında əsas kimi istifadə olunub. Bəyannamə ictimai aşıyışın və təhlükəsizliyin, qanun və qaydaların qorunması və cinayət əməllərinin istintaqı üçün cavabdeh olan polislə yanaşı, bu kimi digər silahlı qüvvələrə (gizli xidmət, hərbi polis qüvvələrinə, polis funksiyalarını yerinə yetirən könüllü dəstələrə) aid olan bütün şəxsləri və təşkilatları əhatə edir.

Bəyannamə 3 hissədən və 34 maddədən ibarətdir. Bəyannamənin hissələri polis əməkdaşlarının hüquqi və mənəvi öhdəliklərinə həsr edilib. Həmçinin polis əməkdaşlarının təyinatı, vəzifələri, şəxsi məsuliyyəti dəqiqləşdirilib.

Birinci hissə- «Etika bölməsi» adlanır və 16 maddədən ibarətdir. Bu hissə aşağıdakı məsələləri əhatə edir:

1. Polis əməkdaşı ayrı-ayrı vətəndaşları və bütün cəmiyyəti cinayətlərdən, oğurluqdan, quldurluqdan qanunla müəyyən olunmuş qaydada mühafizə etməlidir. Polis əməkdaşının xidməti vəzifələri qanunla tənzimlənir.

2. Polis əməkdaşı öz vəzifələrini vicdanla, ləyaqətlə və qərəsiz icra etməlidir. O, korrupsiyanın hər hansı bir təzahürünə qarşı qətiyyətli olmalıdır.

3. İşgəncə, qeyri-insani və alçaldıcı rəftarın və cəzanın digər formaları hər bir halda və vəziyyətdə qadağandır. Polis əməkdaşı belə rəftarın tətbiq edilməsi barədə əmr və göstərişlərin yerinə yetirilməsindən imtina etməlidir.

4. Polis əməkdaşı xidməti vəzifələrini icra edərkən məqsədə nail olmaq üçün qanunla müəyyən olunmuş fiziki qüvvə və xüsusi vasitələrdən istifadə zamanı heç vaxt zəruri həddi aşmamalıdır. Polis əməkdaşı silahı tətbiq ediləcəyi üsullar və hallar haqqında qabaqcadan aydın və dəqiq göstərişlər almalıdır.

5. Polis əməkdaşı qanunun pozulmasına qarşı qətiyyətli olmalıdır. Qanunun pozulmasından irəli gələn zərərli nəticələrin qarşısını almaq üçün polis əməkdaşı təcili surətdə əlindən gələn hər bir tədbiri görməlidir. Zərərli nəticələrin baş vermə təhlükəsi yoxdursa, polis əməkdaşı hüquq pozuntusunun nəticələrinin və ya təkrarlanmasının qarşısını almağa cəhd göstərməli və bu barədə rəisinə məruzə etməlidir. Məruzə cavabsız qalarsa, polis əməkdaşı yuxarı rütbəli (vəzifəli) rəisə məruzə edə bilər. Polis əməkdaşı irqinə, dininə və ya siyasi əqidəsinə görə cinayət işinin qaldırılmasında, istintaq aparılmasında, şəxsin həbs edilməsində iştirak etməməlidir.

6. Tutulmuş şəxsin tibbi yardıma ehtiyacı olduğu təqdirdə polis əməkdaşı tibbi personalın köməyinə müraciət etməlidir. Zəruri hallarda tutulan şəxsin həyat və sağlamlığının qorunması üçün polis əməkdaşı tədbirlər görməlidir. Tibbi hissəyə yerləşdirilmiş tutulan şəxs barəsində həkim məsləhətlərinə riayət etmək polis əməkdaşının borcudur.

7. Polis əməkdaşı qanun və xidməti vəzifələrinin tələb etdiyi hallardan başqa konfidensial məzmunlu materialların gizli saxlanması qaydasına riayət etməlidir.

8. Polis əməkdaşı öz rəisinin əmrlərini yerinə yetirməlidir. Lakin polis əməkdaşı əmrin qanunazidd olduğunu bildiyi və ya bilməli olduğu halda belə əmri yerinə yetirməməlidir. Polis əməkdaşı öz hüquqazidd hərəkətlərinə və qanunsuz əmrinə əsasən edilən hərəkət və ya hərəkətsizliyə görə şəxsi məsuliyyət daşıyır. Qanunazidd əmrin icrasından imtinaya görə polis əməkdaşı cinayət və ya intizam məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz.

9. Bu bəyannamələrin müddəalarına əməl edən hər bir polis əməkdaşı xidmətində olduğu cəmiyyətin mənəvi və fiziki dəstəyinə əmin ola bilər.

İkinci hissə- «Status» bölməsi adlanır və 11 maddədən ibarətdir. Bu hissə polis orqanlarının strukturuna, əməkdaşların şəxsi və professional hüquq və səlahiyyətlərinə həsr olunub.

Bu hissə aşağıdakı məsələləri əhatə edir:

1. Polis orqanları qanunla yaradılan, qanunun qorunmasına və riayət olunmasına cavabdeh olan, cəmiyyətə xidmət edən bir qurumdur. Xidmət şərtlərinə qane olan hər bir vətəndaş polis orqanlarında xidmətə qəbul edilə bilər. Polis əməkdaşı ümumi, peşə və xidməti təlim almağı, sosial problemlər, demokratik azadlıqlar, insan hüquqları, xüsusilə insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlar, o cümlədən Avropa Konvensiyası ilə yaxından tanış olmalıdır.

2. Peşə, xidməti, mənəvi və maddi şərait polis əməkdaşına öz vəzifələrini layiqincə, qərəsiz və vicdanla yerinə yetirməyə imkan yaratmalıdır. Qeyri-sabit iş rejimi, yüksək təhlükə riski və məsuliyyət kimi amillər nəzərə alınmalı və polis əməkdaşına ədalətli məvacib təyin edilməlidir.

3. Polis əməkdaşları peşəkar təşkilatlar yarada, onlara qoşula və belə təşkilatlarda fəal rol oynaya bilərlər.

Polis əməkdaşları, həmçinin digər təşkilatlarda da fəal iştirak edə bilərlər. Peşəkar polis təşkilatı və onun nümayəndələri aşağıdakı hüquqlara malikdirlər:

- əməkdaşların peşə statusu ilə bağlı danışıqlarda iştirak etmək;
- polis ittifaqlarının inzibati heyətindən məsləhətlər almaq;
- bir qrup polis əməkdaşının və ya bir polis əməkdaşının xeyrinə məhkəmə icraatı qaldırmaq.

Polis əməkdaşına qarşı intizam və ya cinayət işləri qaldırılsa, dinlənmək və vəkil müdafiəsindən istifadə etmək hüququna malikdir. İş üzrə qərar müəyyən olunmuş müddətdə qəbul olunmalıdır. Polis əməkdaşı eyni zamanda üzv olduğu peşəkar polis təşkilatının köməyindən də istifadə edə bilər. Üzərinə intizam və ya cinayət məsuliyyəti qoyulmuş polis əməkdaşı məhkəməyə müraciət edə bilər. Məhkəmə qarşısında polis əməkdaşının hüquqları mülki vətəndaşların hüquqları ilə eynidir.

Üçüncü hissə- «Müharibə və digər fəvqəladə vəziyyətlər. Xarici işğal» bölməsi adlanır və 7 maddədən ibarətdir. Bu hissə hümanitar hüquq prinsiplərinə əsasən silahlı münaqişələr zamanı polis əməkdaşlarının vəzifə və funksiyalarına həsr olunub. Bu hissə aşağıdakı məsələləri əhatə edir:

1. Müharibə və düşmən işğalı zamanı polis əməkdaşı mülki əhalinin mənafeyinə uyğun olaraq insanları və onların mülkiyyətini mühafizə etmək funksiyalarını davam etdirməlidir. Müharibə vaxtı mülki şəxslərin müdafiəsinə dair 12 avqust 1949-cu il Dördüncü Cenevrə Konvensiyasının müddəaları mülki polisə də şamil edilir. Həmin Konvensiyaya və ona əlavə edilmiş I Protokola (1977) əsasən dövlətin hökuməti polis əməkdaşlarını silahlı qüvvələrin siyahısına daxil edənədək mülki status daşıyır.

2. İşğal qüvvələri polis əməkdaşlarına mülki əhalinin mənafeyinə uyğun olaraq insanları və onların mülkiyyətini mühafizə etmək funksiyalarından başqa digər funksiyaları yerinə yetirməyi məcbur etməməlidir.

3. İşğal zamanı polis əməkdaşı aşağıdakıları etməməlidir:

- müqavimət hərəkatının üzvlərinə qarşı görülən tədbirlərdə iştirakçı olmamalı;

- hərbi obyektlərin müdafiəsi və hərbi məqsədlər üçün əhalinin səfərbər edilməsi ilə bağlı tədbirlərin iştirakçısı olmamalıdır;

- İşğalçı qüvvələrin mülki əhalinin mənafeələrinə və qanunazidd olan əmrlərini yerinə yetirmək məcburiyyəti qarşısında digər çıxış yolu tapmayan və istefa verən polis əməkdaşı işğal rejimi bitdikdən dərhal sonra polis orqanlarına bərpa edilməli və onun itirdiyi bütün maddi hüquqları kompensasiya olunmalıdır.

4. Polisin xidməti vəzifələrinə aid olan və səlahiyyətli məmur tərəfindən verilən əmrin icrasına görə polis əməkdaşının üzərinə nə işğal, nə də işğaldan sonrakı dövrdə intizam və ya digər məsuliyyət növü qoyula bilməz. İşğal qüvvələri işğaldan əvvəl səlahiyyətli məmurlar tərəfindən verilən əmrlərin icrasına görə polis əməkdaşına qarşı intizam və ya məhkəmə işi qaldıra bilməz.

Beləliklə, Bəyannamə polis əməkdaşı üçün xidmət etdiyi cəmiyyətin mənəvi və fiziki dəstəyi, polis əməkdaşının statusunun və hüquqlarının mülki işçilərin

hüquq və statusundan az olmamasının zəruriliyi, həmçinin müharibə, xarici qüvvələrin müdaxiləsi və digər fəvqəladə vəziyyətlərdə polis əməkdaşlarının davranış qaydalarının hazırlanıb tərtib edilməsi vacibliyi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

NƏTİCƏ

Ulu öndər Heydər Əliyev imzaladığı Fərmanları ilə korrupsiyaya qarşı mübarizəni dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri hesab etmişdir. Bu gün həyata keçirilən tədbirləri hələ 70-ci illərin əvvəllərində onun respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə rüşvətxorluğa, vəzifə saxtakarlıqlarına və digər vəzifə cinayətlərinə qarşı apardığı ardıcıl və əməli mübarizəsinin məntiqi davamı kimi də dəyərləndirmək olar.

"Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun ümumi müddəasında qeyd olunur ki, bu Qanun korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların aşkar edilməsi, qarşısının alınması və nəticələrinin aradan qaldırılmasına, sosial ədalətin bərqərar olması, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiə olunmasına, iqtisadiyyatın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına, dövlət orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin şəffaflığının, səmərəliliyinin və qanuniliyinin təmin edilməsinə yönəlmişdir. Korrupsiyaya qarşı mübarizə kütləvi xarakter daşmalı və bu sahədə geniş xalq kütlələri arasında məqsədyönlü maarifləndirmə işi aparılmalıdır. İctimai nəzarətin formalaşdırılması korrupsiya ilə mübarizənin ən səmərəli yollarından biridir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 sentyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə dövlət Proqramında (2004-2006-cı illər) göstərilmişdir ki, bu Proqram korrupsiyanın mahiyyəti, səbəbləri və onun doğurduğu təhlükələr haqqında ictimaiyyəti hərtərəfli maarifləndirmək və məlumatlandırmaq məqsədilə müvafiq tədbirlərin

həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Maarifləndirmə və məlumatlandırma Dövlət Proqramının bütün iştirakçıları tərəfindən həyata keçirilir.

Maarifləndirmə işi özü bir neçə istiqamətdə inkişaf etdirilməlidir. Onlardan bir neçəsini də göstərmək olar. Məsələn, orta məktəblər üçün "Konstitusiyanın əsasları" fənninin tədris saatlarını artırmaq və bu fənnin öyrənilməsi zamanı korrupsiyanın mahiyyəti və onunla mübarizənin yolları mövzusunda müvafiq məşğələlər keçirmək. Bu əlavə məşğələlərin gələcək kadrların antikorrupsiya ruhunda tərbiyələndirilməsi üçün ali təhsil müəssisələrində də tədris olunması məqsədemüvafiq olardı.

